

Namn och eventuella kontaktuppgifter till den person som registrerade svaret:

Psykosociala förbundet rf, Petra Nummelin/ verksamhetsledare,
petra.nummelin@fspc.fi

Begäran om utlåtande om

Diarienummer för begäran om utlåtande: VN/1463/2025

1. I rapporten föreslås att understödsverksamheten förnyas enligt två alternativa modeller.

- • A – Att bygga en balanserad framtid (rapportens stycke 4.1)
- • B – Anpassning till förändring (rapportens stycke 4.2)
- Vilken av modellerna lämpar sig enligt er bäst som utgångspunkt för förnyelsen?

Val C: Ingendera

Tredje sektorns organisationer bör spegla samhället och befolkningen i sin helhet. Att begränsa stödet till fem temahelheter är därför problematiskt, eftersom det kan tolkas som signal att mindre grupper med specifika stödbehov, inte prioriteras. Dessutom begränsar detta tredje sektorns suveränitet/autonomi och möjlighet att självständigt definiera och arbeta utifrån samhällets varierande behov. Organisationerna ska inte behöva anpassa sig till snävt avgränsade temahelheter. Det är dessutom svårt att se hur ett långsiktigt förebyggande arbete ska kunna genomföras när temaperioderna kan komma att bli så korta som fem år.

Att en viss grupp är liten i förhållande till befolkningen som helhet innebär inte att deras behov är mindre viktiga. Exempelvis är gruppen svenskspråkiga med olika funktionsnedsättningar liten i förhållande till befolkningen, men deras behov är lika betydelsefulla och de ska ha rätt till anpassad verksamhet och stöd på det egna språket. Samhällets mångfald bör avspeglas i hur resurser fördelas, så att även mindre grupper ges förutsättningar att få sina rättigheter och behov tillgodosedda.

Psykosociala förbundet anser det problematiskt att utredningen om förutsättningarna och riktlinjerna för social- och hälsovårdsorganisationernas understödsverksamhet inte tar ställning till följande betydande frågor: hur väl kan denna modell reagera på nya samhällsutmaningar eller svaga signaler som organisationerna i nuläget uppfattar? Omfattar de olika temaförslagen alla former av organisationsverksamheter? Är det ändamålsenligt eller en målsättning att aktörerna anpassar sig till olika teman, eller påvisar dessa olika teman att redan stora aktörer kan ta del av alla de teman som finns (och att mindre aktörer därför faller bort?).

För att kunna främja den psykiska hälsan i alla befolkningsgrupper behövs skräddarsydda lösningar. Vi kan inte tänka att samma modell passar alla. Det är därför viktigt för oss att notera behov hos olika befolknings- och språkgrupper. Vi känner bra till att man i Svenskfinland behöver fortsätta motarbeta den stigma och skam som ofta förknippas med psykisk ohälsa. Det är viktigt att se även minoriteter inom minoriteter som en viktig målgrupp. Det är viktigt att prata samma språk, även det kulturella språket.

Alternativ B beskrivs väldigt kortbefattad, varför svårt med ställningstagande.

I båda alternativ fattas en bred konsekvensanalys med kort- och långsida konsekvenser. En konsekvensanalys är en väsentlig grundförutsättning för en kvalitativ beredning och för en kvalitativ utlåtanderunda.

I båda alternativ fattas också nationalspråkens roll och betydelse, det oroar oss - eftersom svenska är ett av Finlands två nationalspråk är det avgörande att säkerställa att den svenskspråkiga befolkningen har tillgång till samma verksamhet och stöd som erbjuds på finska. Finlands grundlag (731/1999) fastslår att det allmänna ska tillgodose de finsk- och svenskspråkiga befolkningens kulturella och samhälleliga behov på lika grunder (17 §). Grundlagen förbjuder också särbehandling på grund av till exempel språk, om det inte finns en godtagbar motivering (6 §). Vidare föreskriver diskrimineringslagen (1325/2014) ett förbud mot diskriminering (3 kap.) och ålägger myndigheter att aktivt främja likabehandling i sin verksamhet (5 §).

Psykosociala förbundet vill lyfta fram behovet till att öppet diskutera hur bibehålla de kritiska verksamhetsformerna inom tredje sektorn, hur garantera tillräckliga förutsättningar även på svenska i Finland.

2. I understödsmodellen Balanserad framtid i utredarens rapport skulle understöd riktas till fem teman som är kopplade till centrala utmaningar i samhället

De fem presenterade teman är problematiska eftersom verksamheten inom dessa kommer att överlappa varandra och går in i varandra. Det är viktigt att även andra styrdokument och beslut beaktas när man planerar tredje sektorns roll. Finland har prioriterat psykisk hälsa i alla policyområden (Mental Health in all Policies) i principbeslut för Främjande av psykisk hälsa, vilket de förslagna fem teman inte tar i beaktande.

Psykisk hälsa kan således tillhöra flera av de förslagna teman, inom temat Främjande av psykisk hälsa förstås, men även inom temat Folksjukdomar. Att spjälka upp olika verksamhetsområden kommer att leda till en försvårad byråkrati. Det som saknas är insyn till olika potentiella horisontala insatser som kunde koppla ihop olika delområden.

Språkgrupper och andra minoriteters ställning gynnas nödvändigtvis heller inte av strikta temaindelningar.

Riksomfattande aktörer med medlemsföreningar på olika håll i landet har under senaste decennier utvecklat verksamheten brett, vilket betyder att det kan vara svårt att passa in i endast ett tema. Till exempel kunde Psykosociala förbundet och medlemsföreningarnas verksamhet passa in under flera teman: antistigmaarbetet under Främjande av psykisk hälsa och medlemsföreningar kunde tillhöra temat Ensamhet och delaktighet, pga att medlemsföreningarna finns lokalt nära människor och kan därför bidra till att minska på en känsla av ensamhet och på olika sätt bidrag till ökat känsla delaktighet. I förslaget om temat Folksjukdomar sätts ett stort fokus på målgruppen personer med psykisk ohälsa och människor i sårbara livsskeden. Psykosociala förbundet kunde därför också tillhöra det temat efter som förbundets psykosociala kursverksamhet riktar sig direkt till målgruppen personer med psykisk ohälsa. Det är viktigt att man även inom den så kallade somatiska sidan (cancer, diabetes mm) sätter fokus på psykiska hälsan. Ett bredare kunnande och mera samarbete mellan psykiska sidan och somatiska sidan skulle gynna hela befolkningen.

I rapporten anges att en organisation måste ha ett befolkningsunderlag på minst 35 000 invånare för att vara berättigad till understöd. Den svenskspråkiga befolkningen i Finland uppgår till cirka 300 000 personer. För svenskspråkiga organisationer innebär detta att de måste representera över 10 % av hela den svenskspråkiga befolkningen för att kunna få understöd. För att säkerställa att de svenskspråkiga organisationerna kan uppfylla sitt uppdrag och tillgodose den svenskspråkiga befolkningens kulturella och samhällsliga behov på lika villkor (GL 1 §, 1 mom.), måste kravet på befolkningsunderlag anpassas så att det bättre speglar den svenskspråkiga befolkningens storlek.

I utredningen diskuteras att verksamheten hos olika förbund överlappar varandra. Psykosociala förbundet tillsammans med SAMS vill understryka att när svenskspråkiga och finskspråkiga förbund erbjuder samma typ av verksamhet eller stöd, bör detta inte ses som en överlappning – varken tema eller organisationsmässigt. Verksamheten riktar sig till olika språkgrupper som har rätt att få verksamhet och stöd på sitt eget språk. Det är avgörande att svenskspråkiga organisationer får verka självständigt, sida vid sida med de finskspråkiga organisationerna.

Eftersom det fattas en del detaljer kring hur olika teman ska beaktas kan Psykosociala förbundet inte ta ställning till ordningsföljden som frågas i del 2 A-E.

3. I utredarens rapport har man i stycke 4.1.3 föreslagit att organisationsverksamhetens regionala möjligheter kunde utökas och minska den administrativa bördan genom att flytta välfärdsområdenas organisationsunderstöd

till att administreras via STEA. Understöder ni förslaget om att flytta organisationsunderstöden från välfärdsområdena till STEA-understöden?

Nej,

Många välfärdsområden har skapat aktivt samarbete med tredje sektorns aktörer, men samarbetsforum där den offentliga sektorn, tredje sektorn och privata aktörer runt samma bord planerar, utvecklar och utvärderar servicehelheter är ännu få. Att förstärka detta samarbete löser en del av utmaningarna, bland annat arbetsfördelningen och tillgängligheten.

Psykosociala förbundet uppskattar och värdesätter högt det arbete som välfärdsområden har gjort för att skapa kriterier och ansökningsprocesser för föreningar och förbund, och därför tycker vi inte att förslaget om att 15 miljoner ska överföras från välfärdsområdena till STEA (inte i detta skede). Men, ifall man beslutar att 15 miljoner ska överföras till STEA, föreslår Psykosociala förbundet att förslaget av uppdelning av medlen bereds i rundabords-dialog mellan det respektive välfärdsområdet, kommuner, tredje sektorn och privata aktörer, som tillsammans kan prioritera lokala och regionala behov och målsättningar. Det befaras finnas en risk att nya kriterier kan skapa luckor när det gäller en (o)rättvisa fördelning av medel mellan områden. Det i sin tur kan minska på tredje sektors roll i området.

Vi vill betona behovet av en tvärvetenskaplig styr- eller arbetsgrupp kopplat till förändringsprocessen, för organisationsreformen – och att förändringen ges tid, resurser och tydliga mätare, med målsättningar som längs processens gång kan utvärderas.

4. I stycke 4.1.1.6 har utredaren presenterat förslag på hur teman skulle vara möjliga att bearbetas vidare så att STEA skulle ha en framträdande roll i början av processen. Hur tycker ni att eventuella övriga teman borde definieras?

Tredje sektors styrka finns i en behovsorienterad och fenomenbaserad verksamhet, som smidigt kan justera sin verksamhets enligt samhällets behov. Behovet kan därmed inte enligt Psykosociala förbundet basera sig på politiska program eller privata aktörernas marknadsbehov. Psykosociala förbundet vill starkt lyfta fram att civilsamhället har en betydande roll i att skapa en trygghetskänsla samt stärka medmänniskornas möjligheter till att bygga upp livsviktig resiliens. Demokrati, delaktighet och kamratstöd skall finnas nära människan.

Psykosociala förbundet vill här lyfta fram oron över hur belastad social – och hälsovården är idag på grund av personalbrist, utmaningar i finansieringen, behov av omorganisering av servicehelheter i samband med SOTE-reformen, samt eventuella planer på att minska på antal välfärdsområden i framtiden.

Den pågående omstruktureringen av vård- och servicekedjor medför alltid brytningsskeden, därför vill vi betona vikten av att planera långsiktigt, och framför allt att finansiera långsiktigt. Att samtidigt skära ner resurser från den offentliga social- och hälsovården och tredje sektorn, kan medföra en risk för att människor blir utan vård och möjligheter till lågröskelstöd. En liknande risk finns ifall tredje sektorns aktörer slås ihop. Radikala förändringar kan riskera att man går miste om de styrkor som tredje sektorn idag har, bland annat förmågan att känna till och reagera på lokala och regionala behov och särdrag snabbt, innovativt och smidigt.

Det är lika viktigt att förstå att olika föreningar/ förbund har olika ekonomiska förutsättningar, de flesta har ingen egen förmögenhet. Så att dra alla under samma kam, innebär inte att åtgärdsförslagen slår rättvis ut.

Det ser även ut som om att man i utredningen lämnat bort olika god praxis som redan har skapats förbunden sinsemellan, också mellan språkytor. Utredningen lyfter inte heller fram de olika åtgärder som organisationerna redan genomgått, ss samarbetsförhandlingar/omständighetsförhandlingar som gjorts längs åren för att anpassa verksamheten och resurser till behovet.

Psykosociala förbundet vill påminna om att både temafördelningen som fördelningen av medel handlar inte enbart om euron, utom om makt. Det är därför med stor betoning som Psykosociala förbundet för fram, att i en hälsosam organisationsvärd finns det flera aktörer. Det också för att människorna skall ha valmöjligheter.

Psykosociala förbundet förhåller sig också i framtiden positivt till en gemensam dialog om tredje sektors framtid, roll och finansiering. Vi önskar att det skulle finnas ett respektfullt språkklimat om vad som görs i tredje sektorn. Att trampa ner tredje sektorn och dess arbete, är att samtidigt trampa ner de som behöver tredje sektorn, de frivilliga och de anställda, hela civilsamhället. En polariserings kultur är inget att föredra.

Psykosociala förbundet anser att STEA:s roll är, och kommer att vara, viktig.

5. Övriga observationer om rapporten

Vår vardagsmiljö inverkar på våra möjligheter att bygga upp vår grundtrygghet, vår resiliens, en känsla av delaktighet och vilja att jobba för det gemensamma bästa. Vardagen är lokal. Nära människan.

Tredje sektorn är i en nyckelposition med en mycket bred lokal, regional och riksomfattande kunskap om vad som sker i samhället. För att kunna främja hälsa och välbefinnande samt bibehålla ett demokratiskt samhälle i olika sammanhang är det ytterst viktigt att känna till olika geografiska utmaningar, olika kulturer, språk och befolkningsstrukturer som vi har runtom i Finland. Vi ser vikten av så kallade ”breda axlar”, som skapas via samarbete mellan flera aktörer, från den offentliga sidan till tredje

sektorn och privata aktörer, samt forskningsinstitutioner och andra offentliga aktörer, såsom läroanstalter. Psykosociala förbundet har genom åren utvecklat synergieffekter tillsammans med andra aktörer (såsom gemensamma broschyrer, kurser, utrymmen, utvärdering och utveckling av verksamheter mm).

Tredje sektorn fungerar som ett viktigt språkrör som lyfter fram och medvetandegör aktuella frågor och behov, för vår del gällande temat psykisk hälsa, tjänster och rättigheter.

Förslaget om hur man föreslår finansieringen för AY-delen väcker stor oro hos Psykosociala förbundet. För Psykosociala förbundet innebär det att finansieringen för allt antistigma-arbete, all koordinering av medlemsföreningsarbetet mm minskas från 316.000 till 50.000€. Enligt vår bedömning tar inte utredningen och förslaget i beaktande olika former av AY- och AK-verksamhet.

35 000 invånare anges i rapporten som minimigräns som befolkningsunderlag för att organisationen ska få understöd. Detta är en för hög gräns med tanke på den svenskspråkiga befolkningen och de svenskspråkiga organisationerna.

Vi saknar i förslaget även en bild av organiseringen som helhet, dvs en skiss på organisationsbild/-beskrivning.

Vi saknar också en konsekvensanalys av förslaget som gjorts i utredningen.

Trots brister, anser vi att utredningen nog också har sina meriter och tar fram viktiga saker, såsom vikten av att planera och finansiera långsiktigt, att hitta vettigare lösningar gällande rapporteringen och utvecklingsmöjligheter som kan skapas i samarbete med läroanstalter. Utredningen lyfter även fram jävsfrågor samt politiska kopplingar. Det finns säkert också verksamhetssynergier som kunde användas på bredare sätt, det finns bland annat möjligheter att den somatiska sidan och psykiska sidan jobbar ännu tigare ihop än tidigare mm.

Det finns utarbetade verktyg för att utvärdera tredje sektors effekter och resultat, dock har all detta framskridits långsammare på den svenska sidan pga. brist på redskap och resurser. Därför vill Psykosociala förbundet rikta sitt extra tack till STEA/SHM som gav projektmedel 2024 till att SAMS med sina medlemsförbund kan utveckla sina mätare, samarbetsformer mm.

Psykosociala förbundet förespråkar att en kartläggning över svenskspråkiga organisationer, över olika framtids scenarier/alternativa lösningar, görs i samband med en språkkonsekvensanalys.

Sammanfattningsvis:

Vi är på väg mot en nationell social- och hälsovårdsorganisationsreform, på grund av ändringar i finansieringen från staten. Vi vill lyfta fram några viktiga synpunkter från Psykosociala förbundet med våra 13 medlemsföreningar:

1. Viktigt att inte göra administrativa tjänster för stora, svårmanövrerade och dyra.
2. Beslutsfattande-processer blir långsamma i stora organisationer. Långsamma beslutsprocesser gör det svårt att reagera smidigt på samhällets behov och olika fenomen.
3. Att se och förstå sig på samhällets - och lokala - fenomen kräver kunnande om den lokala kulturen och människor i närområdet.
4. Sällan har de så kallade tvåspråkiga lösningarna lyckats, så att svenska språket skulle behålla sin plats som nationalspråk med sin ställning och sina rättigheter.
5. En reform är mera än utveckling, därför behövs det också resurser/pengar. Att skära ner och samtidigt förvänta sig stora förändringar i organisationer och i verksamheten är kortsiktigt tänkt. Om man vill lyckas med en reform, behöver det investeras medel för detta. Snabba lösningar ger sällan bra resultat.
6. Mätare behövs, så att man kan mäta och utvärdera reformen. Och för att vid behov göra modifieringar.
7. Civilsamhällets kärna är människornas röst, att föra fram i kamratstöd och i samfund – vi behöver ta vara på detta och förstå betydelsen, för hela vårt samhälle och för demokratin. Ingen ska behöva vara ensam i förändringsprocessen. Inte människorna, inte aktörerna, inte beslutsfattarna. Ingen. Därför vill vi fortsättningsvis vara en aktiv aktör i vårt samhälle, i olika nätverk och i olika förändrings- och utvecklingsskeden.
8. Hälsa, välbefinnande och delaktighet förstärks via samarbete och dialog.

Psykosociala förbundet understöder de iakttagelser och förslag som kommer fram i SAMS utlåtande.

Till slut vill Psykosociala förbundet tacka för möjligheten att uttala sig gällande **utredningen om förutsättningarna och riktlinjerna för social- och hälsovårdsorganisationernas understödsverksamhet**. Psykosociala förbundet vill också tacka utredaren Mika Pyykkö för möjligheten att med lågtröskel vara i kontakt vid eventuella frågor. Psykosociala förbundet har deltagit i två olika möten med utredare Mika Pyykkö: via Nätverket för psykisk hälsa (Mielenterveyspooli) och SOSTEs svenska nätverket. Psykosociala förbundet hade ordförandeskapet i Nätverket för Psykisk hälsa och bjöd in Pyykkö till ett av möten.